

УДК 346.1:631

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

**В.В. МУШЕНОК, кандидат юридичних наук,
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»,
А.О. ГРИВАЧОВА, студентка 4-го курсу юридичного факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка**

У статті охарактеризовано господарсько-правові засади державного регулювання ціноутворення в Україні та визначено пріоритетні напрями державної політики щодо ціноутворення на сучасному етапі.

Вільні ціни, господарська діяльність, господарсько-правове регулювання, державна цінова політика, державні ціни, нормативно-правові акти.

У сучасному ринковому середовищі не завжди підтверджується усталена думка про те, що основу ціни як економічної категорії становить вартість товару, величина якої визначається суспільно необхідними затратами праці. Оскільки ціна може виступати вираженням узгодженого продавцем і покупцем грошового або іншого майнового еквівалента, який покупець згоден заплатити за переданий йому товар роботи чи послуги.

На нашу думку, подібні протиріччя виникли тому, що протягом тривалого часу існували необ'єктивні уявлення щодо ціноутворення в нашій країні. У багатьох випадках ціни лише фіксували рівень витрат виробництва, а тому цей рівень був досить далеким від суспільно необхідних витрат. Як результат, відірвані від об'єктивної вартісної бази ціни перестали відповідати суспільно необхідним затратам праці.

Питанням дослідження політики держави щодо регулювання та контролю ціноутворення загалом присвячено ряд досліджень вітчизняних науковців у галузі господарського права та інших галузей права. Серед них: О. Беянович, С. Бєрвєно, О. Вїннїк, Є. Кубко, С. Тєньков, В. Щєрбїна, а також: Є. Алїсов, О. Васїльєва, О. Віхров, О. Дзєра, В. Єрмолєнко, В. Курилє, О. Лукашєв, Н. Санїахметова, В. Семчик, А. Статївка та їнші.

Мєтою даної статті є спроба охарактеризувати господарсько-правові засади державного регулювання ціноутворення в Україні та визначити прїоритєтні напрями державної політики щодо ціноутворення на сучасному етапі.

Отже, зрозумїло, що система ціноутворення, яка їснувала ранїше, не може застосовуватися в умовах реформування економїки, фун-

даментальним моментом якого у сфері ціноутворення є найбільш повне відображення в нових цінах суспільно необхідних затрат праці.

Держава задекларувала у нормативно-правових актах, що господарська діяльність є діяльністю суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність та здійснюються для досягнення економічних і соціальних результатів з метою одержання прибутку (ст. 3) [1]. Проте держава не втрачає регулюючу функцію у відносинах господарювання та визначає, що цінова політика, спрямована на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін (ст. 10) [1].

Отже, для здійснення аналізу господарсько-правових засад державного регулювання ціноутворення в Україні та визначення його пріоритетних напрямів, спочатку розглянемо властиві для ціни функції в період побудови ринкових відносин:

1) функція обліку і виміру затрат суспільної праці. Виконуючи її, ціна виступає одним з найважливіших показників виробництва, є орієнтиром для прийняття господарських рішень;

2) функція пропорційності та рівноваги в господарстві. Саме через ціну здійснюється зв'язок між виробництвом і споживанням, пропозицією і попитом. В умовах пропорційного розподілу засобів виробництва і праці між галузями рівновага на ринку підтримується за допомогою цін, що відповідають суспільне необхідним затратам;

3) стимулююча функція. У суспільно-економічному середовищі ціни можуть сприяти або перешкоджати збільшенню виробництва і споживання тих або інших товарів. Так, занижені ціни, які не забезпечують нормальну рентабельність або завдають збитків, не зацікавляють підприємства у нарощуванні обсягів виробництва. Завищені ціни дають змогу отримати надмірний прибуток, створюють для підприємства незаслужені економічні привілеї і водночас можуть викликати розширення виробництва, що не відповідає суспільним потребам;

4) розподільча функція, пов'язана з можливістю відхилення ціни від вартості. Так, встановлення високих цін на певну продукцію дає змогу державі перерозподіляти кошти шляхом встановлення дотацій на інші товари чи послуги [2, с. 46].

Ринкові перетворення в економіці були спрямовані на кардинальну перебудову не лише існуючої системи функцій ціни, а й методології встановлення цін та організації самого процесу ціноутворення, підвищення відповідальності господарюючих суб'єктів за результати своєї господарської діяльності, реорганізації у діяльності органів ціноутворення та контролю за цінами. Все це сприяло дотриманню в нормативно-

правовому регулюванні визначеної лінії на демократизацію цінової політики.

Основними нормативно-правовими актами регулювання системи ціноутворення є Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Закони України «Про ціни і ціноутворення», «Про природні монополії», «Про захист економічної конкуренції». Зокрема, Закон України «Про ціни і ціноутворення» визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення і застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення.

Державна цінова політика є складовою частиною державної економічної та соціальної політики і спрямована на забезпечення:

- розвитку національної економіки та підприємницької діяльності;
- протидії зловживанню монопольним становищем у сфері ціноутворення;
- розширенню сфери застосування вільних цін;
- збалансованості ринку товарів та підвищення їх якості;
- соціальних гарантій населенню в разі зростання цін;
- необхідних економічних гарантій для виробників;
- орієнтації цін внутрішнього ринку товарів на рівень цін світового ринку [3].

Практичне впровадження в життя таких методів державної цінової політики здійснюється визначеними господарським законодавством способами встановлення. Залежно від суб'єктів ціноутворення, сфери застосування тощо в Україні застосовуються різні види цін і тарифів:

- вільні ціни і тарифи, які поділяються на договірні та ціни, що встановлюються самостійно суб'єктами господарювання;
- державні фіксовані та регульовані ціни і тарифи.

Суб'єкти господарювання можуть використовувати у господарській діяльності вільні ціни, державні фіксовані ціни та регульовані ціни – граничні рівні цін або граничні відхилення від державних фіксованих цін (ст. 189) [1].

Вільні ціни і тарифи встановлюються на всі види продукції, товарів і послуг, за винятком тих, на які встановлено державні ціни. Вільні ціни визначаються суб'єктами господарювання самостійно за згодою сторін, а у внутрішньогосподарських відносинах – також за рішенням суб'єкта господарювання (ст. 190) [1].

Державні фіксовані та регульовані ціни і тарифи встановлюються на ресурси, що справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, на товари і послуги, що мають суттєве соціальне значення для населення. Перелік зазначених ресурсів, продукції, послуг затверджує Кабінет Міністрів України (ст. 191) [1].

У Господарському кодексі України зазначено, що державне регулювання цін і тарифів здійснюється шляхом встановлення:

- а) фіксованих державних та комунальних цін;
- б) граничних рівнів цін;

в) граничних рівнів торговельних надбавок і постачальницьких винагород;

г) граничних нормативів рентабельності;

д) шляхом запровадження обов'язкового декларування зміни цін (ст. 191) [1].

Державні фіксовані та регульовані ціни встановлюються державними органами України та повинні враховувати середньогалузеву собівартість продукції і забезпечувати мінімальний рівень рентабельності продукції, на яку вони поширюються. Якщо цей рівень рентабельності не забезпечується державними цінами, то держава повинна забезпечити його дотацію за умови, що продукція підприємства є суспільно необхідною.

Залежно від суб'єкта та часу реалізації продукції, вільні, державні, фіксовані, регульовані ціни поділяються на оптові та роздрібні.

Оптові (відпускні) ціни застосовуються при розрахунках між підприємствами і організаціями-товаровиробниками та покупцями продукції і товарів. Оптова ціна в таких випадках включає в себе собівартість, прибуток і податок на додану вартість. Якщо продукцію (товар) віднесено у встановленому законодавством порядку до підакцизних, до її ціни включається акцизний податок – непрямий податок на окремі види товарів. У такому разі податок на додану вартість обчислюється з урахуванням суми акцизного податку.

Роздрібні ціни на товари формуються, виходячи з оптової ціни, шляхом включення до неї торговельної націнки. Такі ціни застосовують у відносинах між підприємствами торгівлі та населенням, що споживає товари [4].

З метою створення в агропромисловому комплексі взаємопов'язаної системи цін, що орієнтує всі його ланки на високі кінцеві результати й забезпечує ефективну діяльність сільськогосподарських і переробних підприємств в умовах переходу до ринкової економіки при розрахунках за продану сільськогосподарськими товаровиробниками сільськогосподарську продукцію застосовують закупівельні ціни.

Таким чином, державне регулювання ціноутворення в Україні слід розуміти як визначений нормативно-правовими актами господарсько-правовий механізми реалізації цінової політики, спрямований на регулювання державою між суб'єктами ринку відносин обміну з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями економіки та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін.

Нормативно-правове регулювання пріоритетних напрямів державної політики щодо ціноутворення на сучасному етапі повинно бути направлене на забезпечення: рівних економічних умов і стимулів розвитку всіх форм власності; об'єктивних співвідношень у цінах на промислову і сільськогосподарську продукцію, що забезпечує еквівалентність міжгалузевого обміну та створення необхідних

економічних гарантій для сільськогосподарських товаровиробників; економічної самостійності підприємств, організацій і адміністративно-територіальних регіонів України.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України: Офіційний текст / Міністерство юстиції України. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 214 с.
2. Щербина В.С. Господарське право: підруч. / В.С. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 656 с.
3. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21 червня 2012 р. № 5007-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.
4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / В.К. Мамутов, В.І. Адрейцев, В.С. Щербина ; за заг. ред. В.К. Мамутова. – К., 2004. – 688 с.

В статье охарактеризованы хозяйственно-правовые принципы государственного регулирования ценообразования в Украине и определены приоритетные направления государственной политики относительно ценообразования на современном этапе.

Свободные цены, хозяйственная деятельность, хозяйственно-правовое регулирование, государственная ценовая политика, государственные цены, нормативно-правовые акты.

In the article it is described economic legal principles of government control of pricing in Ukraine and priority directions of public policy are certain in relation to pricing on the modern stage.

Free prices, economic activity, economic legal adjusting, public price policy, state prices, normatively-legal acts.